

Розділ 2

Гуманістичні традиції античної та середньовічної цивілізацій

УДК 94(477) «12»:325. 83

Роман БАБЕНКО

Боротьба Данила Галицького проти Золотої Орди за незалежність та її наслідки

Розглядається один з епізодів боротьби з монголо-татарською агресією в Східну Європу. Автор досліджує зовнішню і внутрішньополітичну діяльність Данила Галицького в руслі опору до поширення монгольської зверхності над Південно-Західною Руссю. Аналізуються особливості політичних взаємин князя Галицької Русі і ханів Золотої Орди. Визначаються етапи та специфіка військово-політичного протистояння.

Ключові слова: монгольська навала, Бату-хан, монгольські війська, Золота Орда, Південно-Західна Русь, Північно-Східна Русь, Данило Галицький князівська влада.

Після завершення Великого Західного походу взимку 1242 р. війська Бату-хана зосередилися в гирлі Дунаю. Звідти вони повільно пройшли через Дешт-і-Кишчак і в 1243 р. зупинилися біля гирла Волги, де Бату-хан заснував столицю своєї держави Сарай. Повільний відхід означав, що Бату-хан не особливо поспішав на вибори нового каана в Монголію. Очевидно, його більше цікавила доля його велетенської держави. Саме повернення Бату-хана з походу в Сарай в 1243 р. вважається часом виникнення Золотої Орди [5, с.27]. Для Русі почалась нова доба. Близькість такого сильного і небезпечного сусіда звичайно наклала відбиток на все її внутрішньо - і зовнішньополітичне життя, яке отримало в літературі назву "ярма".

Під час монгольської навали Данило Галицький разом з братом Васильком перебували в Польщі. Звідти, дізнавшись про відхід монголів, вони повернулися у свою вотчину [9, с.398]. Після того як монгольські війська весною 1241 р. залишили Волинь необхідно було заново відбудувати державне життя на території Південно-Західної Русі. Адміністративний і господарський апарат державної влади був серйозно дезорганізований, місцеве, особливо галицьке, боярство, використовуючи ситуацію, фактично захопило в свої руки всю політичну і економічну владу. На послаблення князівської влади впливало розорення великих міст, торгівельно-реміснича верхівка яких була соціальною опорою князя.

Одночасно посилювся селянський антифеодальний рух. Це примусило усі групи феодального суспільства на деякий час згуртуватися навколо великокнязівської влади [11, с.224].

Князівська влада починає широке відновлення міст, які постраждали від татарського погрому. Активно формується нове військо, що озброюється за монгольським зразком [9, с.408]. Після відходу монгольських військ на схід наступив останній, заключний етап феодальної війни волинського князя проти галицького боярства, пов'язаного з чернігівськими князями, а також з Угорщиною і Малою Польщею. Ця боротьба закінчилася впевненою перемогою Данила Галицького в битві під Ярославом 17 серпня 1245 р. У цій битві проявилися високі бойові якості руських піших полків і кінних дружин, а також талант полководця самого князя Данила. Вона означала перемогу (хоча і тимчасову) великокняжої влади в Південно-Західній Русі [11, с.234].

Саме в цей час монголи почали домагатися влади над Південно-Західною Руссю, яка залишалася поза сферою їх впливу. Щоб не допустити посилення влади Данила Романовича, Бату-хан ще в 1243 р. передав Київ Ярославу Всеволодовичу Суздальському, якого визнав великим князем на Русі. У Києві суздальський князь посадив свого воєводу Дмитра Сйковича [9, с.404]. Проте його владу, як і владу самого Бату-хана, не визнавали ні Данило Галицький, ні чернігівський князь Михайло Всеволодович, який повернувся з-за кордону [10, с.862].

У відносинах з Південно-Західною Руссю ординські політики повинні були зберігати обережність. Вже саме географічне положення робило цей регіон Русі форпостом держав, які залишались поза сферою монгольського контролю [11, с.235]. Ще на зворотному шляху з Європи Бату-хан спробував закінчити підкорення Південно-Західної Русі. Він, очевидно, розумів, що похід через ці землі в 1240 р. не призвів до повного їх підкорення. З цією метою наприкінці весни 1242 р. він направив своїх воєвод Манмана і Балая на пошуки князя Данила. Тоді Данила врятував половчанин Актай, попередивши його про наміри монгольських полководців [9, с.400].

Наказавши обороняти м. Холм, Данило відправився у Володимир, де перебував його брат Василько. (Необхідно відмітити той факт, що волинський князь відправився в те місто, яке в 1240 р., згідно джерел, було спалене.)

З напрямку просування монгольського війська видно, що полководці Бату-хана знали про місцел перебування волинського князя. Літопис свідчить, що монгольські війська спустошили землі до міста Володави і по озерах, після чого повернулися [9, с.400]. [13, стб.794].(Володава знаходилася на лівому березі Західного Бугу, північніше м. Холм (зараз Володава на території Польщі, на перехресті кордонів України, Білорусі і Польщі); озера – Світязьке, Пулемецьке, Луки – на схід від міста Володави.)

Другу спробу з'ясувати стосунки з Данилом Галицьким Бату-хан здійснив у 1245 р. Через посередництво свого воєводи Мауці, монгольський хан звернувся до волинського князя з вимогою віддати Галич, мова про Володимир Волинський поки що не йшла [9, с.404], [11, с.235]. М. Грушевський припускає, що до подорожі Данила Романовича спонукало те, що хтось з князів випросив собі від Бату галицький стіл. [3, с.165].

Враховуючи ці обставини, Данило Романович вирішив відвідати Золоту Орду. Ще до цього він підтримував дипломатичні зв'язки з Сараєм, що дозволило запобігти непотрібного ризику під час зустрічі з Бату-ханом. [7, с.272]. Плано Карпіні, вказує, що Василько Романович відправив у Золоту Орду своїх послів, які привезли охоронну грамоту Данилу для проїзду його до Бату-хана [6, с.44]. До Бату-хана Данило Романович вирушив 26 жовтня 1245 р. і прибув в Сарай на початку січня 1246 р.[9, с.404-405].

Джерела не зберегли змісту переговорів Данила Галицького з Бату-ханом. Але відомо, що монголи визнали його своїм "мирником" [13, стб.864], [9, с.405]. За це князю довелося добре заплатити, оскільки літопис повідомляє, що монголи вимагали данини [13, стб.808], [11, с.236]. Проте слід зазначити, що Данила приймали на найвищому рівні. На це вказує те, що волинському князю Бату-хан особисто запропонував чорний кумис [13, стб.807]. Це саме по собі офіційне визнання вищої князівської влади (Див. Коментар до Джасаку, ст.20.) Повернувся волинський князь від Бату-хана в квітні 1246 р.[9, с.406].

В результаті переговорів, що тривали 25 днів, Данило Романович визнав свою залежність від Бату-хана і отримав право на правління в своєму князівстві [9, с.406], [13, стб.808]. Як відзначив М.Ф. Котляр, він отримав ярлик [8, с.27]. Але, все ж, головною метою було виграти час, необхідний для згуртування руських сил для відсічі загарбникам [7, с.273]. Проте, до повного підкорення Південно-Західної Русі було ще далеко. Перемога в феодалній війні, розгром польсько-угорської інтервенції, встановлення визначених відносин з Золотою Ордою викликали в галицько-волинського князя бажання поширити свою владу на всі руські землі, включаючи Київщину, передану Бату-ханом суздальсько-володимирському князю Ярославу Всеволодовичу [11, с.237]. Свої права на Русь Данило підкріпив тим, що призначив печатника Кирила руським митрополитом, якого патріарх затвердив в 1247 р. [9, с.406], [13, стб.809]. Цей вчинок означав, що боротьба між Південно-Західною Руссю і Північно-Східною Руссю за керівництво над всіма руськими землями продовжувалася в нових умовах, за наявності над ними контролю в особі хана Золотої Орди і монгольського великого каана [11, с.237].

З 1245 р. по 1252 р. літописи не містять відомостей про появу золотоординських загонів на території Південно-Західної Русі. Князь Данило говорить папським послам про те, що монгольські війська стояли біля руських кордонів [13, стб.829], [9, с.413]. З огляду на це, можна

припустити, що монголи здійснювали часті, хоча і неглибокі рейди на руську територію. Очевидно, вони намагалися відокремити прикордонні володіння Данила і запровадити тут власну адміністрацію [5, с.187-188].

Початок 50-х рр. XIII ст. приніс нові зміни у відносини Південно-Західної Русі з Золотою Ордою. У цей час князь володимиро-суздальський Андрій Ярославич і князь тверський і переяславський Ярослав в союзі з Данилом Романовичем вирішили створити оборонний союз і виступити проти влади золотоординського хана. Ознакою цього союзу був шлюб, укладений між Андрієм Ярославичем і донькою (ім'я не відоме) Данила [9, с.405]. Для укладення цього союзу склалися певні передумови. В період з 1241 по 1251 рр. Данило настільки посилив своє князівство, що невеликі рейди не могли нанести особливої шкоди його володінням. Проте його переговори з папською курією про хрестовий похід проти монголів не мали успіху. (Детально зв'язки Данила з католицькою церквою розглядали М. Дашкевич [4], Ю. Ю. Свідерський [16] та інші, тому ми не будемо зупинятися на цьому питанні. Навпаки, переговори другої половини 40-х рр. XIII ст. свідчать про те, що вона планувала використати воєнний потенціал Золотої Орди в боротьбі проти Іоана Ватца, імператора Болдуїна і проти Фрідріха II. Окрім того, папська курія планувала отримати від Сарая дозвіл поширювати католицизм в Золотій Орді (і одночасно на Русі). Очевидно, мова йшла про військово-політичний союз папства з монголами [10, с.867].) Розмови папи Інокентія IV про хрестовий похід були лише популізмом, спрямованим на підняття престижу католицької церкви [16, с.102-103]. Про це говорять і листи папської курії до галицько-волинських князів, де піднімаються питання лише про унію церков, та гарантується непорушність руських кордонів [2, с.122-129]. Про подвійну гру папства стосовно галицько-волинських земель Данило Галицький зрозумів ще в 1245 – 1248 рр., але змушений був підтримувати контакти з курією для оборони своїх кордонів. В результаті цього папа Інокентій IV визнав суверенітет Галицько-Волинського князівства. Окрім того, папсько-руський союз в боротьбі проти ординців був неможливий з огляду на те, що папа намагався залучитися підтримкою Золотої Орди в боротьбі проти арабів на Близькому Сході. [16, с.116-117]. Але обіцянки поляків надати допомогу в боротьбі проти монголів схилили Данила Галицького до коронування [9, с.413]. Коронацію Дорогочині відносять до 1253-1254 рр. Можна погодитися з Ю. Ю. Свідерським, що Данило Галицький, йдучи на союз з курією, прагнув нейтралізувати папство як ворога, який дипломатичними інтригами загрожував кордонам його князівства [16, с.120].

(Пожвавленню політики Данила Галицького сприяла боротьба за владу в Монгольській імперії. Після повернення з Західної Європи Бату-хан був вигнаний в боротьбу за великоханський стіл. З самого початку Південно-Західна Русь стояла осторонь боротьби між Бату-ханом з одного боку і Ток-кааном з іншого. На відміну від Данила Галицького, Андрій та

Олександр Ярославовичі, активно включилися в протистояння між Сарасм і Каракорумом. Після смерті Гуюк-каана в 1248 р. каанський престол захопила вороже налаштована до Бату-хана вдова Гуюка Огуль-Гамиш (Старша дружини Гуюк-каана з племені меркіт. [10, с.116].) Їх конфронтація яскраво проявилася в розходженні у поглядах щодо політики монголів на Русі. У 1248 р. велика ханша скасувала рішення золотоординського хана, щодо призначення великим князем на Русі Святослава Всеволодовича і натомість призначила великим князем Андрія Ярославовича, а Олександру віддала Київ і всю “Руську землю” [12, стб.471]. (Дж. Фенел, під поняттям “Руська земля” розумів Південну Русь [18, с.147].)

Треба вказати на те, що стосунки між братами напружились ще в 1245 р., коли Андрій вигнав великого князя Святослава і, обійшовши старшого брата Олександра, захопив великокняжий стіл. Ні Святослав, ні Олександр не мали, очевидно, сили для того, щоб скинути молодшого брата з престолу, а Андрію складно було утримати владу, бо він був не затверджений монгольською владою. Тому всі вони здійснили, незалежно один від одного, подорож в Сарай, звідки Бату-хан направив їх в Каракорум [18, с.146-147]. Чим керувалася ханша у своєму виборі визначити важко. Можливо, вона знала про якісь переговори між Бату-ханом і Олександром [11, с.271]. Проте очевидно, що Андрій, після затвердження його на посаді “великого князя”, в очах Бату-хана виглядав представником ворожої партії. Саме тому, коли в 1251 р. великим кааном в 1252 р. став друг і союзник Бату-хана Менгу-каан, золотоординський хан поспішив повернути собі контроль над Руссю. Наслідком цього стала передача великокняжого престолу Олександру Ярославовичу Невському в 1252 р., очевидно при допомозі Сартака, сина Бату-хана.

Сарау більше не потрібно було зберігати особливий статус до Данила Галицького для противаги Північно-Східній Русі і Каракоруму. Тому 1252 р. був поворотним у відносинах між Золотою Ордою і Руссю. Сарай при підтримці Каракорума міг здійснювати більш жорстку політику по відношенню до непокірних князів. Ознакою такої перемены була каральна експедиція Неврюя в Північно-Східну Русь у 1252 р. проти князя Андрія, що не віддавав Олександру великокняжого столу. Для вторгнення в Південно-Західну Русь з’явився привід після коронації Данила Галицького.

Війська Куремси напали на володіння Данила Романовича, імовірноше за все, десь восени 1254 р. У руські землі війська Куремси увійшли, очевидно, з Побужжя, через Болоховські землі, бо одним з завдань полководця Бату-хана було підтримання “татарських людей” на прикордонних землях. Літопис свідчить, що Куремса дійшов до Крем’янца. Це місто вціліло під час навали 1240 р. Метою Куремси було з’ясування статусу Крем’янца, якому Бату-хан в обмін на недоторканність дав ярлик. Проте повернути місто під монгольський контроль Куремсі не вдалося [9, с.413]. Темник не намагався штурмувати місто, бо в нього не було ні достатньої кількості військ, ні

відповідного наказу. (Цифра в 60 тис. вояків видається занадто перебільшеною. (Ця кількість без аргументації наводиться в Очерках истории СССР IX – XIII вв. [10, с.870]). Куремса згадується як “найменший з полководців”. За умови, що він був темником, кількість його війська не могла перевищувати 10-12 тис. чоловік, що було достатнім для охорони земель, які визнали монгольський протекторат. Але ця армія була недостатня для відвоювання нових земель. Опосередковано на це вказує і той факт, що під час цього походу Ізяслав Мстиславович просив підмоги у Куремси, щоб іти на Галич, на що отримав відмову [9, с.413].)

Відхід Бату-хана від державних справ призвів до нового витка боротьби за владу. (З приводу смерті Бату-хана джерела дають суперечливу інформацію. Так, Ельмакрізі не вказує дати смерті Бату-хана, проте вказує, що після його смерті великим ханом став його син Сартак, який царював один рік й декілька місяців і помер між 1254-1255 рр. Елайні говорить, що Бату-хан помер в 1253 р., а Сартак між 1253-1254 рр. [17, с.428, 505-506]. Похлебкин вказує, що Бату-хан вмер в 1255 р., після нього ханом в 1255 р. на декілька тижнів став його син Сартак, а за ним теж на декілька тижнів його син Улагчі [14, с.9].)

В цій боротьбі виступили з одного боку син Бату-хана – Сартак і син (або брат) Сартака – Улагчі і Берке – молодший рідний брат Бату-хана. Цією ситуацією вирішив скористатися Данило Галицький. Він взимку 1254-1255 рр. здійснив каральний похід на Побужжя, намагаючись знищити форпости монголів в Болоховській землі. Першим був захоплений Межибож, потім була спустошена Болоховська земля і все Побужжя, де проживали “татарські люди” [9, с.416]. Літописи і дані археологічних досліджень показують, що Болоховська земля, як автономне політичне утворення припинила своє існування в кінці 50-х рр. XIII ст. При цьому на досліджених городищах відсутні людські кістяки і сліди згарищ. Це доводить, що взяття міст не супроводжувалось знищенням населення [15, с.59]. Отже, незважаючи на всі спроби, Данилу Романовичу теж не вдалося приборкати всі непокірливі землі. На це вказує другий похід Куремси в листопаді 1257 р.

Метою походу 1257 р. була помста волинському князю за руйнування Болоховської землі. Проте і на цей раз сили для серйозної війни у Куремси не було, так як напад було здійснено раптово (просування великої армії не залишилося б непоміченим). Данило перебував у Холмі, туди ж направилися Лев і Василько, залишивши Володимир. Дізнавшись, що князя з військом немає, монгольські війська увірвалися в місто, але були швидко вибиті. Зібравши війська, Данило з Васильком напали на Куремсу і змогли відбити частину невірників. Проте Куремса продовжив похід і дійшов до Луцька, який, однак теж не захопив. Отже, як і похід 1252 р., цей теж виявився невдалим [9, с.416].

Після смерті прямих спадкоємців – синів Бату-хана на сарайському престолі, утвердився його брат – Берке-хан (1256-1266). Прихід до влади в

Золотій Орді Берке-хана, мусульманина за віросповіданням, означав зміну зовнішньополітичного курсу монгольської держави по відношенню не тільки до Європи, а і до всього християнського світу. У 1258 р. Берке-хан зробив перший крок до обмеження занадто великої незалежності руських земель, яка викликала тривогу в Золотій Орді. У цьому ж році він передав Придніпровський улус у володіння Бурундаю. [9, с.420] Це був не просто один з епізодів перерозподілу улусних наділів серед своїх прихильників. Бурундай мав набагато більшу армію ніж Куремса. Це означало, що Берке-хан повністю змінив пріоритети в політиці щодо Русі. Встановлення твердих кордонів і відновлення спокою в золотоординській державі вимагало ліквідації на західному кордоні сильного і напівнезалежного князівства.

У Данила більше не було підтримки в Золотій Орді. Не міг він також знайти її і в Каракорумі. Спроби Данила Галицького організувати антимонгольську коаліцію з Литвою і напою римським провалилися. Проте, союз був все ще можливий. Ще до призначення Бурундая галицько-волинський князь був рішуче налаштований відібрати Київщину, яка була передана володимиро-суздальським князям, з під влади Золотої Орди. Готуючись до нового походу саме на Київщину, князь Данило Романович заручився підтримкою литовського князя [11, с.283]. Міндовг, пообіцявши князю свою підтримку, повідомив, що пришло до нього Романа Даниловича з новгородцями на Возягілья, а звідти на Київ [13, стб.838]. Проте зайняття руськими військами Возягілья до приходу литовських сил призвело до конфлікту з литовцями, які, натомість, пограбували околиці Луцька [13, стб.839]. Таким чином, широко задуманий похід не здійснився. Посиливши придніпровський улус, золотоординський хан не обмежився демонстрацією своєї сили, а організував похід на Литву [9, с.420]. Його полки повинні були пройти значний шлях від середньої течії Дніпра (району річок Ворскли і Псела) до берегів Немана [5, с.188]. Очевидно, що вже цим походом Бурундай прагнув зробити неможливим союз між Данилом та Міндовігом. Тому Бурундай і пішов влітку 1258 р. війною не на Південно-Західну Русь, а на Литву, вимагаючи, щоб Данило, як “мирник” Золотої Орди, взяв участь у цьому поході. Незважаючи на цю “пропозицію”, Данило направив в похід замість себе Василька Романовича. Для реконструкції маршруту походу золотоординського війська на Литву немає жодних даних. Можна лише зауважити, що по галицько-волинській території воно не проходило, тому що Василько з Берестя спустошив литовські землі [9, с.420], [13, стб.847]. Зустріч руського і золотоординського війська відбулася десь на правобережжі Неману. Об’єднавшись, військо розорило центральну Литву, де знаходилося м. Троки, і Нельшанську землю, яка розміщувалась на південний схід від литовських земель [13, стб.847], [5, с.188.]. Загалом литовські землі зазнали значного спустошення [9, с.420-421].

Одночасно з цим вторгненням Данило Романович напав на Чорну Русь, де литовські князі Войшелк і Товтивил у відповідь на монголо-руський

наступ вбили князя Романа Даниловича, який княжив у Новгородку. Закінчивши погром на правобережжі Неману, золотоординсько-руське військо переправилося на лівий беріг річки, в землі ятвягів [13, стб.847-848]. Звідси воно різко повернуло на південь і, увійшовши в межі Волині, досягло Дорогочина на Західному Бuzі [13, стб.847-848]. Про подальше пересування союзних військ відомостей немає. Можна припустити, що вони попрямували через галицько-волинські землі у придніпровські степи [5, с.189]. Таким чином, Бурундай досягнув мети – Південно-Західна Русь і Литва були в стані війни і Данило змушений був відкласти свої плани по об'єднанню усіх земель Південно-Західної Русі. Проте Бурундай був не задоволений тим, що Данило особисто не взяв участі в поході, навіть незважаючи на велику здобич передану темнику [9, с.420].

Наступний похід Бурундая відбувся на початку листопада 1259 р. Об'єктом агресії стала Польща, другий потенціальний союзник галицького князя [9, с.421], [13, стб.849]. Цього разу монголи рушили через Волинь. Цей наступ теж був несподіваний для Данила Галицького. Золотоординський воєвода прислав князям посла з вимогою зустріти його. Формулювання цієї вимоги досить красномовно свідчить про те, що Бурундай хотів зустрітись особисто з Данилом: "Якщо ви є мої спільники – зустріньте мене. А хто не зустріне мене, той ворог мені" [9, с.421]. Проте Данило і на цей раз ухилився від зустрічі з монгольським полководцем, відправивши замість себе владика холмського Іоана разом з Васильком Романовичем і Левом Даниловичем. Незважаючи на щедрі дари від князів, Бурундай дуже на них розгнівався і наказав знищити укріплення навколо міст [9, с.421]. Було знищено укріплення Данилова, Стіжка, Львова, Крем'яця і Луцька. Після цього золотоординські війська рушили до Володимира. Не маючи часу розібрати укріплення, Василько змушений був спалити столицю Волині і розкопати вали [9, с.422].(Як свідчать літописи, після повного спалення місто могло бути за декілька років повністю відновлене. Так, Холм згорів в 1257 р., а вже під час походу Бурундая в 1259 р. укріплення були відновлені і монголи вдруге не змогли захопити місто [9, с.417, 420].) З-під Володимира монгольське військо направилось до Холма. Звідси війська Бурундая без затримки попрямували до Польщі. Пройшовши через Люблін, Завихвост, і переправившись через Віслу, монголи опинилися в центральній Польщі. Кульмінацією походу стало захоплення міста Судомира, всі жителі якого були перебиті [9, с.422], [13, стб.849]. На зворотному шляху монгольське військо захопило м. Лисець. Після цього в січні 1260 р. Бурундай повернувся в свої кочовища [9, с.423].

Похід 1259 р. погіршив русько-польські відносини, які були врегульовані лише у 1262 р. на з'їзді польських і руських князів у Тернаві [9, с.424], [13, стб.858]. На відміну від русько-польських, русько-литовські відносини так і залишилися нерегульованими до самої смерті Міндовіга (5 серпня 1263 чи 12 листопада 1263 р.) і Данила Галицького 1264 р.[9, с.424].

Наступним об'єктом монгольської агресії повинна була стати Угорщина. Проте Берке-хан вирішив заключити мир з цією державою, підкріпивши його шлюбом. І хоча Бела IV відмовив, похід монголів на Угорщину так і не здійснився. Увагу Берке-хана прикувала війна з Хулагу-іль-ханом, яка розпочалася в 1263 р. [17, с.203]. Перманентний конфлікт продовжувався до 80-х рр. XIII ст., що відволікало значні військові сили Золотої Орди. В зв'язку з цим монголи не з'являлися в Південно-Західній Русі з 1259 р. по 1274 р. і відносини між Золотою Ордою і Південно-Західною Руссю стабілізувалися.

Отже, спроби Данила Галицького здобути незалежність від Золотої Орди не були марними. Південно-Західній Русі вдалося зберегти право на власну зовнішню політику, на внутрішнє управління, була збережена армія і територіальна цілісність. Весь період боротьби галицького князя можна розподілити на декілька етапів. Перший етап 1242-1251 рр. - визнання Данилом зверхності Бату-хана і боротьба з сепаратизмом південних руських земель. Галицьке і Волинське князівства зберегли всі ознаки незалежності, за виключенням виплати данини. Цей етап характеризувався спорадичними зіткненнями з монгольськими військами. Другий етап – 1252-1259 рр. У зв'язку з втратою підтримки в Сараї, до цього періоду відносяться спроби галицького князя організувати антиординські коаліції з руськими, литовськими, польськими князями та папською курією. З 1254 р. проходять активні вторгнення монгольських військ в регіон, що однак не призвело до втрати незалежності. В результаті ординці змінили політику, організувавши спільні монголо-руські походи на союзників Данила – Литву 1258 р. і Польщу 1259 р. Це призвело до ускладнення стосунків Південно-Західної Русі з сусідніми державами. Окрім того, похід 1259 р. показав різку зміну у співвідношенні сил Південно-Західної Русі і Золотої Орди. Знищення міських укріплень, втеча Данила Галицького в Угорщину показали нездатність князя управляти регіоном в нових умовах. Проте, не дивлячись на це, Південно-Західна Русь все ще зберегла ознаки незалежності.

Джерела та література

1. Бодрухін В.М. Українська державність улінійної доби (XII – XIV ст.): Монографія. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Дала, 2002. – 304с.; 332 бібліогр.назв.
2. Большакова С.А. Папские послания галицкому князю как исторический источник // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования. 1975 г. – М.: Наука. 1976. – С.122-129.
3. Грушевський М. С. Історія України-Русі: В 11 т., 12 кн. – К.: Наук. Думка, 1993. Т.3. – 592 с.
4. Дашкевич Н. Первая уния юго-западной Руси с католичеством (1246 – 1254). – К.: Университетские известия, 1884. – 46 с.
5. Егоров В. Л. Историческая география Золотой Орды в XIII – XIV вв. – М.: Наука, 1985. – 246 с., с карт.
6. Иоанн де Плано Карпини Історія Монголів. Вільгельм де Рубрук Путешествіє вь восточныя страны. Введеніє, преревод и примечания А.И. Маленниа. – Спб.: Изд-во А.С. Суворина, 1911. – 224 с.
7. Котляр М. Ф. Данило Галицький. Біографічний нарис. – К., Видавничий дім «Альтернатива», 2002. – 328 с., іл.
8. Котляр М.Ф. Галицько-Волинське князівство (до 800-ліття утворення) // Український історичний журнал, 2000. №1. – С.21-32.
9. Літопис Руський. Переклад з давньоруської Л.С. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – XVI+591 с. з карт.
10. Очерки по истории СССР. Период феодализма IX-XV вв. в двух частях. Ч.1 – М.: Изд-во АН СССР, 1953. – 984 с.

11. Пашуто В. Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М.: Издательство Академии Наук СССР, 1950. – 330 с. с карт.
12. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ).— репринт воспроиз. Изд. 1926–1928 гг. – М.: Языки русской литературы, Т. I (Лаврентьевская), 1997. – 496 с.
13. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ), репринт воспроиз. Изд. 1926–1928 гг. – М.: Языки русской литературы, Т. II (Ипатьевская), 1998. – 648 с.
14. Похлебкин В. В. Все ханы Золотой Орды. Хронологическая таблица. История исследования. – М.: Редакционно-издательский отдел МГИМО МИД РФ, "Московский журнал Международного права", 1999. – 16 с.
15. Раппопорт П. А. Города Бодоховской земли // КСИА. – 1955. – Вып. 57. – С.84-101.
16. Свідерський Ю.Ю. Борьба Південно-Західної Русі проти католицької експансії в X-XIII ст. – К.: Наукова думка, 1983. – 126 с.
17. Тизенгаузен В. Г. Сборник материалов относящихся к истории Золотой Орды. Извлечения из сочинений арабских. – СПб.: Издано на иждивения графа С.Г. Струганова, 1884, т.1. – 563 с.
18. Феннел Джон Кризис средневековой Руси (1200-1304). – М.: Прогресс, 1989. – 296 с.: ил

Бабенко Р.В. Борьба Даниила Галицкого против Золотой Орды за независимость и ее последствия.

Рассматривается один из эпизодов борьбы с монголо-татарской агрессией в Восточную Европу. Автор исследует внешнюю и внутреннюю деятельность Даниила Галицкого в русле сопротивления к распространению монгольской превосходства над Юго-Западной Русью. Анализируются особенности политических взаимоотношений князя Галицкой Руси и ханов Золотой Орды. Определяются этапы и специфика военно-политического противостояния.

Ключевые слова: монгольское нашествие, Бату-хан, монгольские войска, Золотая Орда, Юго-Западная Русь, Северо-Восточная Русь, Даниил Галицкий, княжеская власть.

Babenko R.V. The fighting of Danylo Galician against Golden Horde for independence and its consequences.

The article of Babenko R. Considered one of the episodes of the fight against Mongol-Tatar aggression in Eastern Europe. Author explores external and internal activities in line with Daniel Galician resistance to the spread of Mongol domination over South-West Rus. Analyzes the characteristics of political relations prince Galician Rus and the Golden Horde khans. Defines the stages and specific military-political confrontation.

Keywords: Mongol invasion, Batu Khan, Mongol troops, the Golden Horde, South-West Rus, North-Eastern Rus, Danylo Galician, princely power.

УДК 94 (4 – 15) «04/14»+ 929: 94 Добіаш-Рождественська (477)

Світлана БУРЯК

Науково-педагогічна діяльність О.А. Добіаш-Рождественської (1874 – 1939)

У статті аналізується наукова та педагогічна діяльність видатного історика-медієвіста, першої в Росії жінки, яка отримала ступінь доктора всесвітньої історії, палеографа, педагога, родом з України, О.А.Добіаш-Рождественської та її внесок у розвиток медієвістики.

Ключові слова: медієвістика, середньовіччя, голіарди, палеографія.

Пріоритетним напрямком сучасних історичних досліджень є глибоке осмислення діяльності та наукової спадщини відомих учених, педагогів. Адже усвідомлення ролі окремих осіб у вітчизняній історії дає змогу, з одного боку, конкретизувати історичний процес в особистісному аспекті, а з іншого – показати особистість у контексті історичних подій. В плеяді російських жінок, які завоювали собі право займатися наукою, одне з перших місць належить видатному історико-медієвісту, палеографу,